

References

1. Gontareva I. V. Sootnoshenie jekonomicheskikh jeffektov i jeffektivnosti / I. V. Gontareva, A. V. Dorohov // Economics & Economy. — 2013. — Vol. 1, № 1. — S. 197—205.
2. Gontareva I. V. Konsolidacija pokazatelej jeffektivnosti razvitija predprijatija / I. V. Gontareva // Sovremennyj jekonomicheskij rost: teorija i modelirovanie : materialy Dvenadcatyh Drukerovskih chtenij. — M. : ID «Jekonomicheskaja gazeta», 2012. — S. 230—240.
3. Ponomarenko V. S. Strukturizacija pokaznikov sistemoj efektivnosti rozvitku pidpriemstv / V. S. Ponomarenko, I. V. Gontareva // Ekonomika rozvitku. — 2011. — № 2 (58). — S. 71—75.
4. Ponomarenko V. S. Struktura viznachennja integral'nogo pokaznika sistemoj efektivnosti rozvitku pidpriemstva / V. S. Ponomarenko, I. V. Gontareva // Ekonomika rozvitku. — 2012. — № 1 (61). — S. 86—94.
5. Capital Returns: Investing through the Capital Cycle: A Money Manager's Reports 2002–15. 2015. Edward Chancellor, ed.
6. Kaplan R. S. The future of the balanced scorecard. / R. S. Kaplan, D. P. Norton // CGMA Magazine, 2012. — Inaugural issue — P. 32–34.

Стаття надійшла до редакції 02.11.2016 р.

УДК 65.018

Ю.С. Цемашко, аспірантка
кафедри економіки підприємств,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ЦІЛЬОВИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

TARGETED APPROACH TO DETERMINING THE ECONOMIC RESULTS OF ENTERPRISES

Tsemashko J., PhD student,
department of economics of enterprise,
«Kyiv national economic
university named after V. Hetman»

АНОТАЦІЯ. У рамках дослідження наукової проблематики визначення економічних результатів діяльності підприємства обрано цільовий підхід, як такий, що в найбільшому ступені розкриває економічну логіку функціонування та розвитку сучасних підприємств з урахуванням специфіки бізнес-середовища. Досліджено взаємозв'язок категорій

«цілі» та «результати» в теорії прийняття рішень, що відбувається в контексті трьох основаній і формує основу для розвитку концепцій управління за цілями, відхиленнями та результатами. Розвиток теорії синергетики, стратегічного та фінансового менеджменту зумовили розширення спектру теоретичних конструкт, які пояснюють взаємозв'язок цілей і результатів. Узагальнення наукових джерел дозволило автору дійти висновку, що цілі представляють собою єдність мотивів, інтересів, засобів, поведінки та результатів. При цьому, контекстуально економічні результати є наслідком не лише реалізації цілей, а й підсумком функціонування та розвитку підприємства з урахуванням неконтрольованих впливів бізнес-середовища. Доведено, що економічний результат діяльності підприємства можна визначити як приведення до загального знаменника досягнення цілей підприємства, що означає, перш за все, урахування протилежних інтересів. На прикладі факторної інтерпретації показника EVA в рамках вартісної цільової моделі підприємства продемонстрована логіка нейтралізації «конфлікту» цілей у процесі їх конкретизації та формалізації на основі економічного оцінювання результатів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: цілі, економічні результати, концепції управління за цілями (результатами); *ВМ*-моделі, цільова модель.

ABSTRACT: In the process of studying scientific problems of determining the economic results of the company chosen target approach as being in the greatest degree reveals the economic logic of functioning and development of modern enterprises with specific business environment. The interrelation between the categories of «objectives» and «results» in decision theory, which is based in the context of three and forms the basis for the development of concepts of management by objectives, deviations and results. The development of the theory of synergy, strategic and financial management led to expansion of theoretical constructs that explain the relationship of goals and results. Summary of scientific sources allowed the author to conclude that the objectives are the unity of motives, interests, assets, behavior and results. Thus, contextually economic result is the result of not only achieving the goals, but also the result of the operation and development of the company in view of uncontrollable influences the business environment. It is proved that the economic results of a company can be defined as a reduction to a common denominator achieve the objectives of the company, which means, above all, considering the conflicting interests. For example, factorial interpretation EVA index as part of the value of the target company demonstrated logic models neutralize 'the conflict' goals in their specificity and formalization based economic evaluation results.

KEYWORDS: objectives, economic results, the concept of management by objectives, *ВМ*-model, the target model.

Вступ. Наукова проблематика формування та оцінювання економічних результатів завжди була актуальною для вчених і практиків, так як саме результати діяльності підприємства є основою визначення його продуктивності, ефективності, конкурен-

тоспроможності, тощо. Економічна логіка вимірювання економічних результатів безпосередньо пов'язана з домінуючою управлінською концепцією на підприємстві, так як саме в її межах визначаються відповідні аналітичні критерії.

Дослідженню питань, що пов'язані з визначенням економічних результатів, присвячені наукові публікації П. Друкера, Ф. Хайека, К. Куросави, Д. Скотт Сінка, Д. Нортон, М. Ішенка, В. Нусінова, С. Покропивного, О. Олексюка, Т. Хачатурова, Л. Буркової, Н. Низовкіної та ін. Неоднозначність наукових поглядів на змістовну інтерпретацію «економічних результатів» зумовлює необхідність упорядкування та узагальнення визначення даного терміну, що в подальшому дозволить чіткіше та однозначніше здійснювати відповідні економічні вимірювання та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Мета статті. Одним з найбільш популяризованих підходів до визначення економічних результатів є цільовий, у рамках якого цілі визначаються через результати діяльності підприємства. Метою даної наукової статті є уточнення понятійного апарату в контексті взаємозумовленості та взаємозв'язку понять «ціль» — «результат» і визначення економічних результатів відповідно до цільової моделі, якої дотримується підприємство в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Традиційно в наукових економічних публікаціях термін «результат» не визначається, а проблематика різноматематичних досліджень, що безпосередньо пов'язана з результатами діяльності підприємства, як правило, передбачає словникове розуміння терміну як кінцевого підсумку, наслідку, що завершує дію (або сукупність дій), явище, розвиток будь-чого. Змістовні інтерпретації економічних результатів у дослідженнях різних наукових проблем визначаються специфікою контексту. Значна кількість публікацій економічні результати розглядає у взаємозв'язку категорій «ефект», «ефективність», «результативність». Досить поширеним у сучасних дослідженнях є підхід до розкриття змісту економічних результатів з точки зору фінансових показників, основним з яких учені визначають прибуток. Високим змістовним потенціалом характеризується цільовий підхід до визначення економічних результатів, який буде розвинено та використано в якості базового для обґрунтування авторської позиції щодо поставлених завдань даної наукової статті.

Основна змістовна ідея цільового підходу до визначення економічних результатів полягає в тому, що мета визначає конкретну форму вираження економічного результату діяльності підпри-

емства [6, с. 35]. У такій логічній постановці доцільним є узагальнення основних положень теорій економічних систем, фінансового та стратегічного менеджменту, в рамках яких визначаються основні характеристики цілей ф можливим стає дослідження їх взаємозв'язку, впливу на формування та оцінювання економічних результатів діяльності підприємств.

Узагальнення наукових підходів до визначення цілей (рис. 1) дозволяє говорити про те, що їх інтерпретація ц термінології результатів є однією з найпопулярнізованиших наукових позицій.

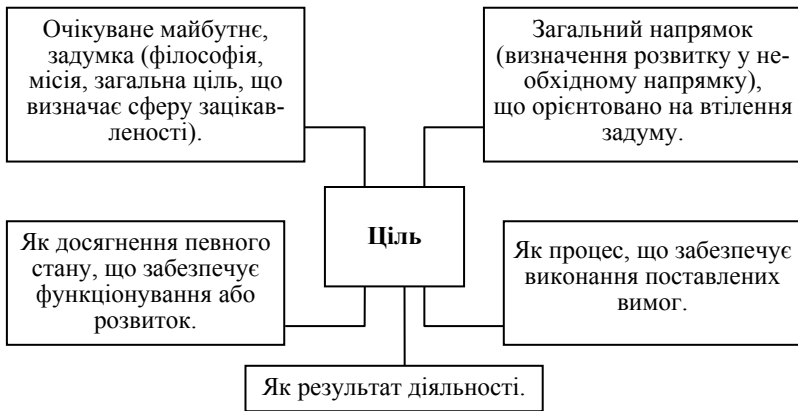

Рис. 1. Інтерпретація цілей у теорії управління

[Узагальнено на основі 5, 7]

У Великому радянському енциклопедичному словнику ціль визначається як «результат свідомої діяльності людини (втілення задумів)», а в теорії систем управління «як кінцевий результат, який необхідно отримати на основі вибору та реалізації тих чи тих впливів на систему» [7, с. 84]. У сучасній теорії управління підприємствами досить відомими є концепції управління по цілям і по результатам, назви яких у науково-практичних публікаціях досить часто використовують синонімічно. Однак терміни «ціль» і «результат» не є тотожними, кожен з них має свої змістовні особливості, які визначають не тільки сутнісну специфіку, а й подальшу логіку наукового дослідження та практичного використання.

Взаємозв'язок категорій «цілі» та «результати» є базисним у теорії прийняття рішень, основи якої були закладені Аристотелем, який у якості фундаментального її принципу визначав ціле-

полягання. Сучасна теорія прийняття рішень представляється на рівні логічного синтезу трьох основаній: «цілі — засоби — результати», які можуть бути представлені такими ситуаціями:

1) задані цілі та засоби їх досягнення. Задача прийняття рішень полягає в тому, щоб визначити конкретний результат дій;

2) задана ціль. Задача прийняття рішень полягає у пошуку шляхів її досягнення та конкретизації результатів дій;

3) дані відсутні. Необхідним є визначення цілі, пошук шляхів її досягнення і визначення конкретних результатів.

Логіка взаємозв'язку «цілей — засобів — результатів» формує підходи до визначення типу управлінського мислення:

— одомірне управлінське мислення представляється в категоріях раціональної теорії прийняття рішень: «ціль» — «засіб» — «результат»;

— двомірне управлінське мислення представляється продуктивною («ціль — засіб — результат») і відтворювальною рефлексією. У першому випадку — нормативна теорія прийняття рішень, у другому — дескриптивна;

— трьохмірне управлінське мислення в категоріях «ціль» — «засіб» — «результат» визначає три концептуальні підходи до управління:

■ вихідним і кінцевим пунктом рефлексії є ціль: «Ціль — Засіб — Результат — Ціль¹». Даний підхід є основою управління по цілям (цільового управління);

■ вихідним і кінцевим пунктом рефлексії є засіб: «Засіб — Результат — Ціль — Засіб¹». Даний підхід є основою управління за відхиленнями;

■ вихідним і кінцевим пунктом рефлексії є результат: «Результат — Ціль — Засіб — Результат¹». Даний підхід є основою управління за результатами.

Дані підходи, відповідно, конкретизуються у функціональному, системному та ситуаційному підходах до управління, а їх концептуальний синтез у синергетичному.

З розвитком теорії стратегічного менеджменту контекстуальний взаємозв'язок цілей і результатів значно розширюється. Логічна конструкція «цілі — засоби — результати» трансформується на «цілі — {мотиви, інтереси, поведінка, засоби} — результати», що значно розширює межі досліджуваних категорій. У теорії стратегії дослідження проблематики управління через цілі та результати здійснюється на основі цільової моделі, в рамках якої відбувається конкретизація та ієрархізація цілей за певними критеріями, які в подальшому визначають рівень вимірю-

вання їх досяжності та, відповідно, формується основа для ідентифікації та оцінки економічних результатів. У такій логічній постановці економічний результат діяльності підприємства можна визначити як приведення до загального знаменника досягнення цілей підприємства, що означає, перш за все, урахування протилежних інтересів. Результат завжди виступає наслідком синтезу заходів у рамках різних аспектів (елементів) системи управління, тому цілком логічно, що виникають протиріччя інтересів, мотивів, влади тощо. Взагалі, дотримання усіх вимог, що пред'являються до цілей (такі вимоги узагальнено на рис. 2) є в принципі неможливим.

Рис. 2. Вимоги до формулювання цілей підприємства

[Узагальнено на основі 4, 7]

Зазвичай, з точки зору практики цілі можуть бути неповно сформульовані, мати неточності та бути не зовсім зрозумілими та незадокументованими, можуть бути відомими не всім учасникам процесу реалізації тощо. Найактуальнішою проблемою, як з точки зору теорії, так і практики, є несумісність цілей. Прикладом конфлікту між різними категоріями цілей можуть бути: доходність і ризик; прибутковність — ліквідність; ліквідність — надійність; організованість — обмеженість; конфлікт економічних і соціальних, екологічних та економічних аспектів тощо. Розв'язання конфлікту цілей має носити не оптимізаційний характер, а вирішувати проблему їх взаємодії. Проблематика усунення конфліктів і «парадоксів економіки підприємства» переміщується в площину оцінки економічної величини результатів діяльності підприємства, тобто економічний принцип стає основним методом балансування у форматі «інтереси — мотиви — засоби — поведінка».

Змістовний аналіз цільових моделей підприємства (їх перелік систематизовано на рис. 3) дозволяє говорити про те, що в рамках кожної з моделей формується критерій або їх сукупність, які виступають основою вимірювання економічної величини результату.

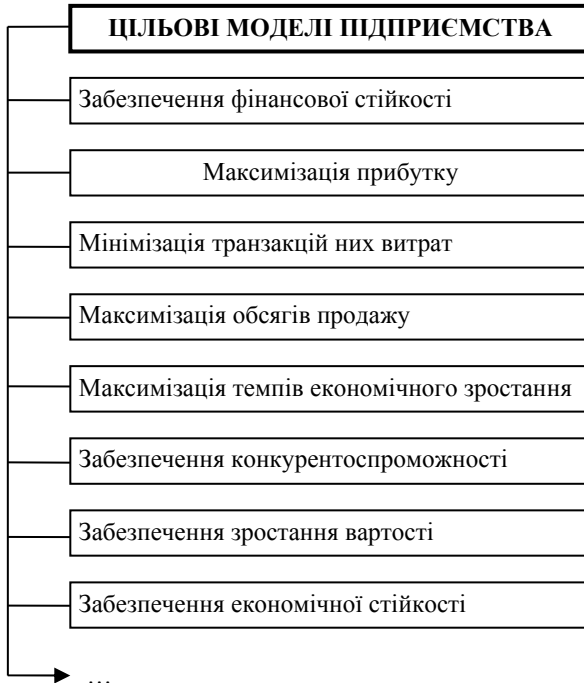

Рис. 3. Систематизація цільових моделей підприємства

Узагальнено на основі [1, с. 68–70; 8, с. 20–21]

Так, у рамках вартісної цільової моделі [2, 3] конкретизація величини економічного результату здійснюється в рамках витратного, доходного, ринкового, змішаного підходів до оцінювання вартості на основі сукупності *IBM*-показників, вибір яких обґрунтовується аналітиком залежно від цілей і задач конкретної ситуації. Візуалізація процесу нейтралізації конфлікту інтересів цілей може бути продемонстрована в процесі вимірювання економіч-

ного результату на основі трьохфакторної інтерпретації спреду продуктивності капіталу на основі *EVA*-моделі (формула (1)):

$$EVA = Cap \times [ROE \times (1 - r_{debt}) - WACC]$$

де *EVA* — величина економічної доданої вартості;

Cap — величина інвестованого капіталу;

ROE — прибутковість власного капіталу за чистим операційним прибутком (*EBI, Earnings Before Interest*);

r_{debt} — коефіцієнт, що характеризує частку боргів у загальному обсязі інвестованого капіталу;

WACC — середньозважені витрати на капітал.

Так, відповідно до пропонованої логіки відбувається раціоналізація співвідношення ризику, що проявляється у рівні залежності підприємства від зовнішніх інвесторів та кредиторів, та доходності, у вигляді прибутковості власного капіталу. Якщо надалі здійснити факторну інтерпретацію рентабельності власного капіталу та продуктивності функціонування активів (формула 2), то простежується логічна ієрархія як цілей, так і результатів, а також взаємозв'язок різноспрямованих цілей та їх приведення до єдиного узагальнюючого критерію, як міри результату реалізації цільової моделі підприємства.

$$EVA = Cap \times (r_{sale} \times K_{curr.ass} \times r_{solv} \times r_{str.cap} - WACC)$$

r_{sale} — рентабельність реалізації за чистим операційним прибутком;

$K_{curr.ass}$ — швидкість обороту оборотних активів, оборотів;

r_{solv} — коефіцієнт платоспроможності;

$r_{str.cap}$ — коефіцієнт структури капіталу.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження можна зробити низку висновків і визначити напрямки перспективних досліджень у рамках заявленої наукової проблематики:

1) економічний зміст категорії «результат» має багато напрямків наукових досліджень, серед яких цільовий підхід характеризується високим пояснювальним рівнем з точки зору урахування тенденцій розвитку зовнішнього бізнес-середовища та специфіки внутрішнього устрою підприємства;

2) розвиток сучасних теорій синергетики, стратегічного та фінансового менеджменту значно розширює коло логічних конструкт, що пояснюють взаємозумовленість і взаємозв'язок категорій «ціль» і «результат». Так, узагальнення наукових напрацювань, дозволяє говорити про цілі як єдність мотивів, інтересів, засобів, поведінки та результатів. При цьому, контекстуально економічні результати є наслідком не лише реалізації цілей, а й підсумком функціонування та розвитку підприємства з урахуванням неконтрольованих впливів бізнес-середовища;

3) постіндустріальні умови функціонування змінюють філософію існування підприємств, систему ціннісних установок та механізмів їх реалізації. Відповідно, змінюється змістовне наповнення та економічна логіка вимірювання результатів діяльності підприємств, що потребує адекватних змін принципів дослідження, методів та аналітичного інструментарію. Актуалізація зазначеного кола питань зумовлює подальшу тематичну спрямованість досліджень автора.

Список літератури

1. *Бланк И. А.* Управление формированием капитала: научное издание / И. А. Бланк. — К.: Ника-Центр, 2000. — 508 с.

2. *Волков Д. Л.* Теория ценностно-ориентированного менеджмента: финансовый и бухгалтерский аспекты : Монография / Д.Л. Волков. — СПб.: Высшая школа менеджмента СПбГУ, 2008. — 320 с.

3. *Ивашковская И.В.* Финансовые измерения корпоративных стратегий. Стейкхолдерский подход / И.В. Ивашковская. — М.: ИНФРА-М, 2013. — 319 с.

4. *Низовкина Н.Г.* Экономическое измерение результата / Н.Г. Низовкина // Вестник НГУ. Серия «Социально-экономические науки». — 2010. — Том 10. Выпуск 4. — С. 81—93

5. *Низовкина Н.Г.* Экономическое измерение результата: экономическая метрология [Электронный ресурс] / Н.Г. Низовкина. — М.: LAP

LAMBERT Academic Publishing, 2011. — Режим доступа: <https://www.lap-publishing.com>

6. Турило А.М. Фінансово-економічні аспекти оцінки результатів і ефективності діяльності підприємства / А.М. Турило, О.А. Зінченко // Фінанси України. — 2008. — № 8. — С. 35—44.

7. Фрейдина Е.В. Исследование систем управления: учебно-методический комплекс /Е.В. Фрейдина. — Новосибирск: НГУЭ, 2007. — 184 с.

8. Фролова Л.В. Управління вартістю підприємства : монографія / Л.В. Фролова, Л.О. Ліснiченко. — Кривий Ріг: Видавець ФО-П Чернявський Д.О., 2015. — 290 с.

References

1. Blank, I. A. (2000) Upravlenie formirovaniem kapitala. — Kiev: Nika-Centr (in Russ)

2. Volkov, D. L. (2008) Teoriya cennostno-orientirovannogo menedzhmenta: finansovyy i buhgalterskiy aspekty Sankt-Peterburg: Vysshaya shkola menedzhmenta (in Russ)

3. Ivashkovskaya, I.V. (2013) Finansovye izmereniya korporativnykh strategiy. Stejkholderskiy podhod. — Moscow: INFRA-M (in Russ)

4. Nizovkina, N.G. «Jekonomicheskoe izmerenie rezul'tata» Vestnik NGU. Seriya «Social'no-jekonomicheskie nauki», no 10. Vypusk 4 (2010): 81—93 (in Russ)

5. Nizovkina, N.G. (2011) Jekonomicheskoe izmerenie rezul'tata: jekonomicheskaja metrologija Moscow: LAP LAMBERT Academic Publishing (in Russ)

6. Turilo, A.M. «Finansovo-ekonomichni aspekti ocinki rezul'tativ i efekтивности dijal'nosti pidpriemstva» // Finansi Ukraїni, no 8 (2008): 35—44 (in Russ)

7. Frejdina, E.V. (2007) Issledovanie sistem upravlenija: uchebno-metodicheskij kompleks Novosibirsk: NGUJe (in Russ)

8. Frolova, L.V. (2015) Upravlinnja vartistju pidpriemstva : monografija. — Krivij Rig: Vidavec' FO-P Chernjavs'kij D.O (in Ukr)

Стаття надійшла до редакції 05.12.2016 р.